

УДК 796.332.071

DOI <https://doi.org/10.24195/olympicus/2024-3.14>**Оклієвич Назар Орестович**аспірант кафедри спортивно-педагогічних дисциплін
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника**ORCID ID:** 0009-0001-3864-4341**Яців Ярослав Миколайович**кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри спортивно-педагогічних дисциплін
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника**ORCID ID:** 0000-0003-2474-0401**Пітин Мар'ян Петрович**доктор наук з фізичного виховання спорту, професор,
професор кафедри теорії спорту та фізичної культури
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського**ORCID ID:** 0000-0002-3537-4745**Дедишин Ігор Михайлович**аспірант кафедри теорії спорту та фізичної культури
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського**ORCID ID:** 0009-0009-7353-9342

НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПОНЕНТІВ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ ФУТБОЛІСТІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Зростаюча популярність футболу засвідчена підтримана даними стосовно постійного збільшення кількості спортсменів упродовж 2003–2023 років. Проте близько 70% припиняють заняття футболом під впливом різноманітних чинників. Окрім того випускники футбольних дитячо-юнацьких спортивних шкіл потребують від трьох до п'яти років для становлення спортивної майстерності. Мета дослідження: провести узагальнення наукового обґрунтування компонентів підготовки кваліфікованих футболістів різних вікових груп. Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних наукової та методичної літератури, абстрагування, історичний метод, порівняння. Для дослідження взято актуальну науково-методичну інформацію з проблематики змістового наповнення системи підготовки кваліфікованих юних футболістів в період перебування в дитячо-юнацьких спортивних школах.

Традиційно футбол вважається одним з найбільш популярних серед хлопчаків видів спорту. З роками ця теза лише підтверджується появою все більшої кількості змагань, спортивних клубів. Зі зменшенням віку спортсменів, ми спостерігаємо зниження кількості наукових досліджень та зацікавленість фахівців питаннями системи підготовки юних футболістів. Тому змістову складову науково-методичних досліджень, пов'язаних з підготовкою юних футболістів на етапі початкової підготовки ми виокремили в окремий блок інформації. Наукове обґрунтування компонентів підготовки кваліфікованих футболістів різних вікових груп нині здійснено за кількома напрямками. Серед них домінують системні основи спортивного відбору, теоретичні та методичні засади удосконалення управління підготовкою футболістів, концептуальні основи техніко-тактичної підготовки юних футболістів та найбільший пласт представлено у напрямку теоретико-методичного обґрунтування фізичної та функціональної підготовки спортсменів.

Для досягнення довгострокової мети системи підготовки та повноцінного розкриття індивідуальних можливостей футболістів уже на перших етапах багаторічної підготовки необхідно проводити ґрунтовні дослідження.

Ключові слова: система підготовки, юні футболісти, наукове-методичне обґрунтування, дослідження, аналіз досвіду.

Вступ. Зростаюча популярність футболу є беззаперечною та підтверджена даними фахівців стосовно постійного збільшення кількості спортсменів у секціях ДЮСШ різних типів упродовж 2003–2023 років. Упродовж проходження етапів спортивного удосконалення близько 70% припиняють заняття футболом під впливом різноманітних чинників [2; 3; 5].

Випускникам футбольних дитячо-юнацьких спортивних шкіл потрібно від трьох до п'яти років для становлення спортивної майстерності, виведення функціональних можливостей на оптимальний рівень і ефективної їх реалізації в професійних командах [1; 7; 23; 30].

Важливу думку висловлюють фахівців стосовно орієнтації довгострокової мети роботи спортивних шкіл на досягнення та повноцінне розкриття індивідуальних можливостей футболістів уже на перших етапах багаторічної підготовки [1; 5; 8; 9]. Це є запорукою підготовки кваліфікованих та конкурентоспроможних гравців футбольних команд різного рівня. Більшість фахівців на сьогодні серед ключових негативних ознак системи дитячо-юнацького футболу в Україні називають надмірне прагнення до здобуття високого турнірного становища та трофеїв [1; 2; 6; 7; 10]. Здебільшого така спрямованість тренувального процесу має негативний взаємозв'язок із рівнем підготовленості футболістів у довгостроковій перспективі. Тому актуальним є узагальнення досвіду підготовки кваліфікованих та юних футболістів.

Мета дослідження: провести узагальнення наукового обґрунтування компонентів підготовки кваліфікованих футболістів різних вікових груп.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення даних наукової та методичної літератури, абстрагування, історичний метод, порівняння. Для дослідження взято актуальну науково-методичну інформацію з проблематики змістового наповнення системи підготовки кваліфікованих юних футболістів в період перебування в дитячо-юнацьких спортивних школах.

Результати дослідження. Традиційно футбол вважається одним з найбільш популярних серед хлопчаків видів спорту. З роками ця теза лише підтверджується появою все більшої кількості змагань, спортивних клубів.

Автори С. Кузьменко, І. Скрипка [6], провівши ґрунтовне вивчення питання наголосили, що за статистичними даними стосовно діяльності закладів фізичної культури та спорту у структурі ДЮСШ різних типів кількість залучених до занять футболом осіб збільшується від 2003 до 2023 рр. За іншими даними в ДЮСШ, СДЮШОР, УФК, УОР, спеціалізованих футбольних класах відбувається значне «відсіювання» юних футболістів, близько 70% припиняють заняття футболом під впливом різноманітних чинників [5].

Визначаючи наявний стан у національному дитячо-юнацькому футболі, В. В. Ніколаєнко [7] вказує на ряд закономірностей та існуючих проблем. Серед них наступні: рівень футболу в країні знижується за умов надання визначального значення спортивному результату; якість підготовки юних футболістів знижується за умов збільшення регулярної змагальної діяльності з раннього віку та зниження мотивації тренерів, футболістів, спричиняє значні втрати на кожному з етапів підготовки та відбору.

Схожу думку висловив О. Байрачний [1], який завбачує необхідність раціоналізації системи підготовки спортивного резерву у футболі, яка повинна передбачати індивідуального максимуму у проявах рухового та психічного потенціалу спортсмена на оптимальних вікових відтинках.

Професор В.М. Костюкевич [3] вказує, що техніко-тактичної підготовки юних футболістів необхідно дотримуватися низки методичних положень: добирати методи і засоби з урахуванням особливостей систем дитячого організму; уникати бажання навчити грати в «дорослий»

футбол; не надавати переваги виключно одному з видів підготовки, не вирішувати відразу декілька завдань під час одного навчально-тренувального заняття.

Фахівці В. В. Ніколаєнко [8], Б. А. Балан [2] вбачають недоліки у системі підготовки юних українських футболістів у надмірній гонитві за результатом та акцентах на фізичній підготовці спортсмені. За приклад вони наводять Нідерланди, Німеччину, Іспанію, де перевагу на рівні юнацького футболу надають роботою над технікою гри. Це дає можливість у подальшому уникнути прогалин в індивідуальній технічній підготовленості при переході з юнацького до дорослого футболу, різкого падіння індивідуальної результативності та ефективності гри тощо.

Своєю чергою О. Соколова, Д. Сердюк [10] вказують на потребу імплементації організаційно-методичних компонент підготовки юних футболістів провідних футбольних країн із виокремленням системоутворювальних чинників раціональної багаторічної системи підготовки футболістів, сучасних тенденцій гри та специфічних умов розвитку футболу в країні.

При цьому В. Ніколаєнко [8] виловлює думку, що змістово навчально-тренувальний процес юних футболістів 11–18-річного віку здебільшого залишається відокремленим від змагальної діяльності та, своєю чергою, стримує якісну підготовку спортивного резерву.

Автор А. Дулібський [5] наголошує, що елементи «природного відбору» та інтуїтивної селекції нині підміняють системний спортивний відбір та ускладнюють підготовку кваліфікованого резерву у футболі.

Частково підтримуючи такі думки багато фахівців вважають важливим гармонійне поєднання фізичної та технічної підготовки у тренуванні молодих футболістів, акцентуючи увагу на вдосконаленні техніки провідних прийомів: ударів по воротах із різних положень, переміщень, жонгливання м'яча в русі. Однак стосовно пріоритетності розвитку проявів фізичних якостей футболістів єдиної думки вони не висловлюють [4; 9; 12; 21].

У продовження цієї тези О. Байрачний [1] вказує на відсутності об'єктивних даних про індивідуальний рівень фізичної підготовленості юних футболістів для підвищення ефективності практичної роботи тренерів, що суттєво стримує поліпшення спортивних результатів та формування належного рівня підготовленості.

Іноземні фахівці (А. А. Бедоя, М. Р. Мільтенберг Р. М. Лопес) [12] наголошують, що футболіст повинен володіти прийнятним рівнем різних навичок і здібностей, наприклад: ігрова позиція, рівень підготовленості, стиль гри, фізична та функціональна підготовленість.

Інший колектив іноземних науковців [13] також наводить схожі дані та визначає важливість стратегій відновлення молодих футболістів після матчу чи тренування, що є ключовим моментом для оптимізації футбольних результатів.

Дещо інші акценти у дослідженні М. Павлович Н. Огрін, Н. Сарабон [22]. Вони зіставили тижневе зовнішнє тренувальне навантаження з біговою продуктивністю у грі в змагальних мікроциклах. Тим самим намагалися визначити оптимальне співвідношення тренування / гри у тижневому мікроциклі елітних юнацьких футболістів. Враховуючи отримані співвідношення між тижневими тренувальними навантаженнями та кількістю ігор зроблено пропозицію дотримуватися співвідношення тренування / гра 1,43, 2,42–3,29 та 2,28–3,11, що здається їм оптимальним для збереження усіх пріоритетів підготовки юних футболістів.

Іншим практичним прикладом у науково-методичному забезпеченні підготовки юних футболістів може бути дослідження А. Трекросі, М. Дука, Д. Форменті, Г. Альберті, Ф. М. Яй, С. Лонго [32], яке мало на меті з'ясувати вплив п'ятитижневого комплексного тренування (з силовими та пліометричними вправами) на швидкісні та швидкісно-силові показники молодих футболістів. У підсумку було підтверджено ефективність використання комплексного тренування для покращення зміни напрямку та виконання вертикальних стрибків у молодих футболістів-початківців, які не знайомі зі структурованими та розширеними силовими й пліометричними тренуваннями.

Також звернемо увагу на дослідження групи закордонних авторів (Ф. Перроні, С. Аматорі, Л. Корсі, Р. Бенсі, Л. Гудетті, К. Балдарі, М.Б.Л. Роччі, К. Кастана, Е. Гоббі, Д. Сісті та К.Ф. Буза-черра) [29] щодо впливу біологічної зрілості на виявлення та прояву «таланту» у юнацькому

футболі. На підставі цього зроблено висновки стосовно умовного зв'язку між фізичною підготовленістю молодих футболістів та хронологічним віком, відносним віком і пубертатним статусом.

Окрім того, М. Фалкес-Пріето, Ф.Т. Гонсалес-Фернандес, Д. Матас-Бустос, П.Д. Руїз-Монтеро, Д. Родріко-Палма, М. Торез-Пачецо та Ф.М. Клімент [16] виявили, що молоді футболісти, які демонструють високий рівень результатів, як правило, мали великі обсяги спеціалізованих футбольних тренувань уже з юного віку.

У дослідженні фахівці [18] поставили за мету визначити зміни фізичної підготовленості упродовж десятиріччя. Було вивчено понад 2530 спортсменів (587 – U13, 573 – U14, 475 – U15, 325 – U16, 262 – U17 та 129 – U18). Виявлено, що сьогодні тренери віддають перевагу як фізично, так і когнітивно швидким (розвинутим гравцям), а тренування має бути спрямоване на всі аспекти швидкості, не ігноруючи гнучкість, силу верхніх кінцівок та інші превентивні стратегії, які утримують гравців на полі.

З метою адаптації змісту тренувального процесу до умов змагальної діяльності Й. Юсал, Н.А. Гюзель, В.Б. Тунай і Т. Фірат [33] створили тест із подвійними завданнями, який моделював ігрові ситуації футболістів та надавав об'єктивну інформацію з підготовленості. За допомогою нього доведено, що гравці з нижчою здатністю виконувати подвійні завдання не можуть підтримувати свою продуктивність в умовах виконання подвійних завдань, наприклад, передавати м'яч партнеру по команді, коли їх пресингує суперник.

Інша група фахівців запропонувала дослідження з порівняння фізіологічного забезпечення різних тренувальних форм змагальної діяльності серед футболістів U-17 (взаємодія 3x3 без опору, з захисниками та захисниками та воротарем). Встановлено відсутність істотних відмінностей у фізіологічному забезпеченні різних варіантів виконання змагальних вправ.

Ще одне прикладне дослідження, запропоноване В. Гезберт, Гретаз вон Ротен Ф., Гауф Д. [17], складалося з двох частин, вивчалось уявлення талановитих швейцарських футболістів про середовище розвитку їхніх талантів. Результати показали деякі відносні переваги (тобто довгостроковий фокус для вікових груп M15 і M16) і слабкі сторони (вирівнювання очікувань для вікових груп M17 і M18 і комунікація для M17). Вони також підкреслили, що шляхи таланту футболістів не можна підсумувати одним типовим результатом – переходом до професійної команди. Виявлений складний період з існуванням специфічних вимог підготовленості (критичний період) між віковими групами M15-M16 і M17-M18 футболістів.

Група науковців (З. Квартатані, О. Селмі, С. Марсілінте, Б. Айді, Н. Хаммані, А. Мускелла) [27] досліджувала вплив програм тренувань з інтервалами високої інтенсивності й ігор малими складами на фізіологічні та психологічні реакції молодих футболістів (вік $16,7 \pm 0,9$ років). Результати показали, що вища ефективність більш мотивуючих і емоційно забарвлених тренувань, спрямованих на використання засобів футболу, що викликає вищі фізіологічні реакції та нервово-м'язове коригування діяльності молодих футболістів.

Додамо, що І. Сьос, К. Бориславські, М. Борочинські, Ф. Іхаш, Р. Подставські [31] намагалися створити попередні антропометричні та фізіологічні профілі угорських футболістів різних вікових категорій (14, 15, 16 та 17–18 років) і за різними ігровими позиціями (форвард, захисник, півзахисник, воротар). За підсумками цього дослідження значення антропометричних показників підвищувалися з віком; воротарі перевершили гравців, які виступали на інших ігрових позиціях у тестах, коли оцінювали силу нижніх кінцівок, результативність спринту (дистанції 5 та 10 метрів) і тести на спритність.

Продовжуючи вивчення закордонної фахової літератури, ми ознайомилися з дослідженням (Ф.М. Клемент, Ф.Т. Гонсалес-Фернандес, Г. Гарсія-Дельгадо, Р. Сільва, А.Ф. Сільва, Х. Нобарі, М. Фальсі-Пріето) [15] з залученням молодих футболістів різного віку (U16–U18 відповідно) та оцінкою проявів вибухової сили нижніх кінцівок. При міжгруповому аналізі між віковими категоріями не було помічено суттєвих відмінностей.

Інша група фахівців (В.К. Хуїчген, С. Лімхуїс, Н.М Кук, Л. Вербух, Д. Оустерлан, М.Т. Ельферінк-Гамсер, К. Вішер) [20] наголошує, що нині від футболістів вимагається передбачати

та постійно реагувати на мінливу, відносно непередбачувану ситуацію на полі. Тому когнітивні функції можуть бути важливими для успіху й досягнення результативності у футболі. Було досліджено футболістів віком 13–17 років (47 елітних юнаків-футболістів, 15,5 років) і 41 молодий футболіст (15,2 року). Підсумовуючи результати, юні елітні футболісти мають кращий гальмівний контроль, когнітивну гнучкість і особливо метапізнання, ніж їхні колеги з субеліти.

Можна наголосити на тому, що діагностика ряду когнітивних здібностей юних футболістів від 11-ти до 17-ти років дала підстави для встановлення темпів формування когнітивної сфери юних спортсменів [1].

Незважаючи на зазначене, найбільший обсяг досліджень спрямований на фізичну та функціональну підготовку юних та кваліфікованих футболістів.

Розглядаючи фізичну підготовку футболістів на етапі попередньої базової підготовки, Д. Хоміцевич [24] вказав на певні теоретичні закономірності. Автором показано відносно низький функціональний розвиток серцево-судинної та дихальної систем юних футболістів віком 13–14 років. Це суттєво обмежує можливості до виконання тривалих інтенсивних фізичних навантажень.

Інші автори Г. П. Грибан, В. І. Мухін [4] для фізичної підготовки футболістів 15–16 років у системі ДЮСШ пропонують запроваджувати в навчально-тренувальний процес комплекси тренувальних вправ та методів із застосуванням вправ із набивними м'ячами, стрибкових вправ на місці та в русі, біг на різні відтинки без та з м'ячем, підтягування тощо.

Метою іншого дослідження колективу авторів (Е. Нугес, В. Раго, Р. Акуньо, Г. Ермідіс, М.Б. Ріндерс, Л.П. Ардіжо) [26] було порівняння антропометричних і функціональних профілів футболістів 13–17 років за їх змагальним рівнем. Серед показників: довжина та маса тіла, відсоток жиру в організмі, висота стрибка, здатність змінювати напрямок, час спринту на 5 і 15 метрів, здатність до повторного спринту, продуктивність періодичного відновлення та навички дриблінгу були зібрані у 115 молодих італійських футболістів. На підставі цього показано, що навички дриблінгу, час спринту на 15 метрів і зріст найкраще відрізняють гравців U17 за конкурентним рівнем ($p < 0,001$). Антропометричні характеристики та функціональні здібності можуть відрізняти змагальні стандарти між футболістами чоловічої статі U17, але не U15. Зокрема, ці результати свідчать про важливість навичок дриблінгу, 15-метрового спринту та зростання для футболістів U17.

Інші фахівці М.С. Кабдвей, С. Пал, Р. Пунія [21] доводять, що високо інтенсивна аеробна здатність є важливою для футболістів, оскільки вони мають виконувати короткі прискорення за найкоротший час. При цьому їм потрібно швидко змінювати напрямок із м'ячем і без нього, що вимагає спритності.

Група авторів А. Гонсалес-Артетсі, Н. Фольгадо, Д. Піно-Ортега, М. Ріко-Гонсалес, А. Л. Аргос [19], оцінюючи вплив вільної гри та введення штучних правил на тактичну поведінку особи під час командного етапу володіння м'ячем у двох юнацьких футбольних категоріях (U-14 та U-16) із запровадженням штучних правил, вказали на значні покращення та виявили дослідницькі закономірності для більшості гравців U-14 та U-16 відповідно.

У розрізі техніко-тактичної підготовки М. Фальсе-Піерто, Ф.Т. Гонсалес-Фернандос, Д. Матас-Вустос, П.Д. Руїз-Монтеро, Ж. Родісіо-Пальма, М. Торес-Пачецо, Ф.М. Кліменте [16] пропонують аналізувати та враховувати поведінку гравців у стандартній грі з меншою кількістю гравців відповідно до ігрових ролей, захисних дій і результативністю та їх зв'язок із вимогами до прояву фізичних якостей, показники технічних дій і рівень внутрішнього навантаження на організм.

Останнім часом зростає увага до досліджень, пов'язаних із впливом навичок або ігрових тренувань на фізичну продуктивність футболістів. Таким чином наявні дослідження включають порівняння ефективності тренувань, орієнтованих на формування навичок при максимальній інтенсивності, проти гри малими складами команд на характеристиками фізичної підготовленості молодих футболістів (середній вік 15,3 року) [23].

Група фахівців, І. Пена-Гонсалес, А. Явалоес, Е. Сервелло, М. Моя-Рамон [28], процес виявлення та відбору талантів у молодому футболі вбачають в рішеннях тренерів щодо підготовленості гравців у ранньому віці. Водночас вони наголосили на необхідності розуміння статусу зрілості та «відносності» віку, що впливає на фізичну підготовленість молодих футболістів (U13 та U15) та очікування їх тренерів щодо ефективності.

У схожому дослідженні Д. Кастіло, Б. Перез-Гонсалес, Ж. Рая-Гонсалес, А. Фернандес-Луна, П. Бурілло, А. Лаго-Родрігес [14] також проаналізували вплив ефекту відносного віку на процеси відбору та просування у професійній спортивній діяльності в елітній футбольній академії спортсменів U14, U16, U18. Основні результати показали, що у вікових категоріях U14 і U16 гравці, які народилися на початку року, були представлені в більшій мірі порівняно з гравцями, які народилися пізно в цьому році, хоча розподіл за народженням не був пов'язаний з імовірністю того, що гравець буде обраний або підвищений.

Можна припустити, що на нижчих вікових етапах такі відмінності проявляються ще більшою мірою та не повинні ставати на заваді початкової підготовки та відбору юних футболістів.

У дослідженні Е. Альгрій, Х. Гренштад, А. Різер, Т. Ньбакен, А.Г. Саєтербакен, В. Андерсен, Г.С. Гундерсен [11] досліджено ефективність бігу в іграх юних футболістів U14 у Норвегії, вплив позиції, конкурентного рівня та контекстуальних факторів на ефективність бігу. Виявлено, що спортсмени цієї вікової групи долають більші дистанції та виконують більше прискорень в домашніх матчах, але, з іншого боку, більше різких змін швидкості бігу було виконано в матчах, які гралися на виїзді або в нейтральних полях. Значно більше подолань малих швидкісних відтинків було виявлено в програнах або нічийних матчах.

Актуальність оптимізації фізичного та психологічного навантаження також підкреслюють. Сьос, К. Бориславські, М. Борачинські, Ф. Іхаш, Р. Подставські [31]. Вони пропонують застосовувати ігрові засоби на основі змагальної діяльності в зменшених складах команд, вбачаючи у цьому можливий вплив на нервово-м'язові та когнітивні функції гравців. Проте отримано уточнення стосовно високоінтенсивних дій, які лише частково компенсують зниження проявів спритності та вибухової сили. Змінні навантаження, які зустрічаються під час ігор в зменшених складах команд, не повністю відображають нервово-м'язову та перцептивно-когнітивну реакцію молодих гравців на спортивні вправи.

Іншим колективом авторів (І. Маклоф, А. Таєч, М.А. Мейрі, М. Хадад, Д.Г. Бехм, Ю. Граначер, А. Чаоячі) [25] було запропоновано визначити надійність тесту-ретесту, дискримінаційної та пов'язаної з критерієм валідності модифікованого Іллінойського тесту зміни напрямку із швидкістю ведення м'яча у молодих футболістів різної біологічної зрілості. Загальним підсумком було рекомендувати застосування зазначеного тесту для оцінювання здатності молодих футболістів швидко змінювати напрямок під час ведення м'яча для пошуку обдарованих спортсменів.

Ще одне дослідження із залученням юних португальських футболістів U11 було проведене групою науковців (Е. Алгрій, Г. Гренштад, А. Різер, Т. Ньбакен, А.Г. Саєтербакен, В. Андерсен, Г.С. Гундерсен) [30]. Ними зроблено порівняння тактичних дій гравців у футбольних іграх зі зменшеними складами команд (3x3 та 6x6). Результати показали, що гравці демонстрували безпечнішу поведінку в іграх 6x6 і більш агресивну поведінку в іграх 3x3.

Висновки. Зі зменшенням віку спортсменів, ми спостерігаємо зниження кількості наукових досліджень та зацікавленість фахівців питаннями системи підготовки юних футболістів. Тому змістову складову науково-методичних досліджень, пов'язаних з підготовкою юних футболістів на етапі початкової підготовки ми виокремили в окремий блок інформації.

Наукове обґрунтування компонентів підготовки кваліфікованих футболістів різних вікових груп нині здійснено за кількома напрямками. Серед них домінують Системні основи спортивного відбору, теоретичні та методичні засади удосконалення управління підготовкою футболістів, концептуальні основи техніко-тактичної підготовки юних футболістів та найбільший пласт представлено у напрямку теоретико-методичного обґрунтування фізичної та функціональної підготовки спортсменів.

Перспективи подальших досліджень передбачають узагальнення структури та змісту підготовки кваліфікованих футболістів на прикладі закордонного досвіду.

Література:

1. Байрачний О. Когнітивні здібності як один з критеріїв відбору та орієнтації спортсменів різного віку в ігрових командних видах спорту (на прикладі футболу). *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова, Серія 15*. 2024. Вип. 8 (181), С. 14–18.
2. Балан Б. Особливості управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2022. Вип. 9 (154), С. 21–25.
3. Костюкевич В.М. *Теоретичні та методичні основи моделювання тренувального процесу спортсменів ігрових видів спорту*: автореф. дис. ... д.фіз.вих.: 24.00.01. Київ, 2012. 41 с.
4. Грибан Г. П., Мухін В. І. *Основи розвитку фізичних якостей у юних футболістів*. Спортивна наука. 2021, С. 21–24.
5. Дулібський А. Спортивний відбір у системі багаторічної спеціалізованої освіти футболістів. *Спортивна наука України*. 2015. № 4 (68), С. 28–35.
6. Кузьменко С., Скрипка І. Історичний аспект підготовки футболістів груп початкової підготовки. *Олімпійський та паралімпійський спорт*. 2023, № 3, С. 23–26.
7. Ніколаєнко В. В. Освітня спрямованість змагань у дитячому футболі. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15*. 2017. Вип. 4 (85). С. 90–93.
8. Ніколаєнко В. Організаційно методичні підходи до побудови навчально-тренувального процесу з футболістами 11–18 річного віку: порівняльний аналіз. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2014. № 2 (26), С. 79–83.
9. Собко С., Собко Н., Липчанська Л. Контроль фізичної підготовленості юних футболістів етапу попередньої базової підготовки. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова*. 2023. Вип. 3К (162), С. 374–379.
10. Соколова О., Сердюк Д. Удосконалення навчально-тренувального процесу футболістів у підготовчому періоді. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*. 2020. № 2, С. 159–165.
11. Algroy E., Grendstad H., Riiser A., Motion Analysis of Match Play in U14 Male Soccer Players and the Influence of Position, Competitive Level and Contextual Variables. *Int J Environ Res Public Health*. 2021. no. 18 (14), P. 72–87.
12. Bedoya A. A., Miltenberger M. R., Lopez R. M. Plyometric training effects on athletic performance in youth soccer athletes: A systematic review. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 2015. no. 29 (8), P. 2351–2360.
13. Calleja-González J, Mielgo-Ayuso J, Miguel-Ortega Á, et al. Post-exercise Recovery Methods Focus on Young Soccer Players: A Systematic Review. *Front Physiol*. 2021. no. 12, P. 780–791.
14. Castillo D., Pérez-González B., Raya-González J. et al. Selection and promotion processes are not associated by the relative age effect in an elite Spanish soccer academy. *PLoS One*. 2019. no. 14 (7), P. 212–234.
15. Clemente F.M., González-Fernández F.T., García-Delgado G. et al. Leg dominance and performance in change of directions tests in young soccer players. *Sci Rep*. 2022. no. 12 (1), P. 129–140.
16. Falces-Prieto M., González-Fernández F.T., Matas-Bustos J. et al. An Exploratory Data Analysis on the Influence of Role Rotation in a Small-Sided Game on Young Soccer Players. *Int J Environ Res Public Health*. 2021. no. 18 (13), P. 67–73.
17. Gesbert V., Crettaz von Roten F., Hauw D. Reviewing the role of the environment in the talent development of a professional soccer club. *PLoS One*. 2021. no. 16 (2). P. 269–283.
18. Gonaus C., Müller E., Stöggel T., Birklbauer J. Determining the effect of one decade on fitness of elite Austrian youth soccer players using propensity score matching. *Front Sports Act Living*. 2023. no. 5, P. 118–131.
19. Gonzalez-Artetxe A., Folgado H., Pino-Ortega J. et al. Effects of free play or artificial rules on young soccer players' individual tactical behaviour: a one-by-one analysis. *Biol Sport*. 2023. no. 40 (4), P. 1069–1078.

20. Huijgen B.C., Leemhuis S., Kok N.M. et al. Cognitive Functions in Elite and Sub-Elite Youth Soccer Players Aged 13 to 17 Years. *PLoS One*. 2015, no. 10 (12) P. 131–142.
21. Kabdwal M.C., Pal S., Poonia, R. Effect of Periodized Interval Training in Combination with Explosive Strength and Speed in Game-Like Situation on Agility and High Intensity Aerobic Capacity of Youth Soccer Players. *Physical Education Theory and Methodology*. 2023. Vol. 23, no. 5, P. 716–721.
22. Kanaras V., Michailidis Y., Mandroukas A. et al. Weekly External Load Correlation in Season Microcycles with Game Running Performance and Training Quantification in Elite Young Soccer Players. *Sensors (Basel)*. 2024. no. 24 (14), P. 45–53.
23. Karahan M. Effect of skill-based training vs. small-sided games on physical performance improvement in young soccer players. *Biol Sport*. 2020. no. 37 (3), P. 305–312.
24. Khomitsevich D. Physical preparation of football players at the stage of preliminary basic training. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2021. № 6 (86), P. 71–74.
25. Makhlof, I., Tayech A., Mejri, M.A. et al. Reliability and validity of a modified Illinois change-of-direction test with ball dribbling speed in young soccer players. *Biol Sport*. 2022. no. 39 (2), P. 295–306.
26. Nughes E., Rago V., Aquino R. et al. Anthropometric and Functional Profile of Selected vs. Non-Selected 13-to-17-Year-Old Soccer Players. *Sports (Basel)*. 2020. no. 8 (8), P. 111.
27. Ouertatani Z., Selmi O., Marsigliante S. et al. Comparison of the Physical, Physiological, and Psychological Responses of the High-Intensity Interval (HIIT) and Small-Sided Games (SSG) Training Programs in Young Elite Soccer Players. *Int J Environ Res Public Health*. 2022. no. 19 (21), P. 38–47.
28. Peña-González I., Javaloyes A., Cervelló E., Moya-Ramón M. The maturity status but not the relative age influences elite young football players' physical performance. *Sci Med Footb*. 2022. no. 6 (3). P. 309–316.
29. Perroni F., Amatori S., Corsi L. et al. Assessment of Performance in Youth Soccer Players: Should We Consider the Maturation Status? *J Hum Kinet*. 2024. no. 93, P. 119–131.
30. Silva B., Garganta J., Santos R., Teoldo I. Comparing Tactical Behaviour of Soccer Players in 3 vs. 3 and 6 vs. 6 Small-Sided Games. *J Hum Kinet*. 2014. no. 8 (41), P. 191–202.
31. Soós I., Boryśławski K., Boraczyński M., Ihasz F., Podstawski R. Anthropometric and Physiological Profiles of Hungarian Youth Male Soccer Players of Varying Ages and Playing Positions: A Multidimensional Assessment with a Critical Approach. *Int J Environ Res Public Health*. 2022. no. 19 (17), P. 110–141.
32. Trecroci A., Duca M., Formenti D., Alberti G., Iaia F.M., Longo S. Short-Term Compound Training on Physical Performance in Young Soccer Players. *Sports (Basel)*. 2020. no. 8(8), P. 108–120.
33. Uysal Ö., Güzel N.A., Tunay V.B., Firat T. A Novel Method to Measure Dual Task Capacity in Young Football Players: A Preliminary Study. *J Athl Train*. 2024. doi: 10.4085/1062-6050-0210.24.

References:

1. Bayrachnyi, O. (2024). Kohnityvni zdbnosti yak ody z kryteriyiv vidboru ta oriyentatsiyi sportsmeniv riznoho viku v ihrovykh komandnykh vydakh sportu (na prykladi futbolu) [Cognitive abilities as one of the criteria for the selection and orientation of athletes of different ages in game team sports (using football as an example)]. *Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhayla Drahomanova, Seriya 15*. 2024. Vyp. 8(181), S. 14–18. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.8\(181\).02](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.8(181).02) [in Ukrainian].
2. Balan, B. (2022). Osoblyvosti upravlinnya pidhotovkoyu futbolistiv 17–21-richnoho viku v period perekhodu do profesiynykh komand [Peculiarities of managing the training of football players aged 17–21 during the transition to professional teams]. *Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhayla Drahomanova, Seriya 15*. Vyp. 9(154), S. 21–25. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.9\(154\).05](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.9(154).05) [in Ukrainian].
3. Kostyukevych, V. M. (2012). Teoretychni ta metodychni osnovy modelyuvannya trenuvalnoho protsesu sportsmeniv ihrovykh vydiv sportu [Theoretical and methodical bases of modeling the training process of athletes of game sports]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv. 41 s. [in Ukrainian].
4. Hryban, H. P., & Mukhin, V. I. (2021). Osnovy rozvytku fizychnykh yakostey u yunykh futbolistiv [Basics of the development of physical qualities in young football players]. *Sportyvna nauka*, S. 21–24 [in Ukrainian].

5. Dulibskyi, A. (2015). Sportyvnyi vidbir u systemi bahatorichnoi spetsializovanoi osvity futbolistiv [Sports selection in the system of long-term specialized education of football players]. *Sportyvna nauka Ukrainy*. no. 68, S. 28–35 [in Ukrainian].
6. Kuzmenko, S., & Skrypka, I. (2023). Istorychnyi aspekt pidhotovky futbolistiv hrup pochatkovoï pidhotovky [The historical aspect of the training of football players of primary training groups]. *Olimpiyskyi ta parolimpiyskyi sport*. no. 3, S. 23–26. doi 10.32782/olimpsspu/2023.3.5 [in Ukrainian]/
7. Nikolayenko, V. V. (2017). Osvitnya spryamovanist zmahan u dytyachomu futboli [Educational focus of competitions in children's football]. *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya 15*. Vyp. 4(85), S. 90–93 [in Ukrainian].
8. Nikolayenko, V. (2014). Orhanizatsiyno metodychni pidkhody do pobudovy navchalno-trenavalnoho protsesu z futbolistamy 11–18 richnoho viku: porivnyalni analiz [Organizational and methodical approaches to the construction of an educational and training process with football players aged 11–18: a comparative analysis]. *Fizychnye vykhovannya, sport i kultura zdorov'ya u suchasnomu suspilstvi*. no. 2 (26), S. 79–83 [in Ukrainian].
9. Sobko, S., Sobko, N., & Lypchanska, L. (2023). Kontrol fizychnoi pidhotovlenosti yunykht futbolistiv etapu poperednoi bazovoï pidhotovky [Control of the physical fitness of young football players at the stage of preliminary basic training]. *Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhayla Drahomanova*. Vyp. 3K(162), S. 374–379. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K\(162\).78](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.3K(162).78) [in Ukrainian].
10. Sokolova, O., & Serdyuk, D. (2020). Udoskonalennya navchalno-trenavalnoho protsesu futbolistiv u pidhotovchomu periodi [Improvement of the educational and training process of football players in the preparatory period]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Fizychnye vykhovannya ta sport*. no. 2. S. 159–165. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2020-2-24> [in Ukrainian].
11. Algroy, E., Grendstad, H., & Riiser, A., et al. (2021). Motion Analysis of Match Play in U14 Male Soccer Players and the Influence of Position, Competitive Level and Contextual Variables. *Int J Environ Res Public Health*. Jul 7. no. 18(14). P. 72–87. doi: 10.3390/ijerph18147287 [in English].
12. Bedoya, A. A., Miltenberger, M. R., & Lopez, R. M. (2015). Plyometric training effects on athletic performance in youth soccer athletes: A systematic review. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, no. 29(8), P. 2351–2360 [in English].
13. Calleja-González, J., Mielgo-Ayuso, J., & Miguel-Ortega, Á., et al. (2021). Post-exercise Recovery Methods Focus on Young Soccer Players: A Systematic Review. *Front Physiol*. no. 12, P. 780–791. doi: 10.3389/fphys.2021.505149 [in English].
14. Castillo, D., Pérez-González, B., & Raya-González, J. et al. (2019). Selection and promotion processes are not associated by the relative age effect in an elite Spanish soccer academy. *PLoS One*. no. 14(7), P. 212–234. doi: 10.1371/journal.pone.0219945 [in English].
15. Clemente, F.M., González-Fernández, F.T., & García-Delgado, G. et al. (2022). Leg dominance and performance in change of directions tests in young soccer players. *Sci Rep*. 12(1). no. 12(1), P. 129–140. doi: 10.1038/s41598-022-17245-5 [in English].
16. Falces-Prieto, M., González-Fernández, F.T., & Matas-Bustos, J. et al. (2021). An Exploratory Data Analysis on the Influence of Role Rotation in a Small-Sided Game on Young Soccer Players. *Int J Environ Res Public Health*. no. 18(13), P. 67–73. doi: 10.3390/ijerph18136773 [in English].
17. Gesbert, V., Crettaz von Roten F., & Hauw, D. (2021). Reviewing the role of the environment in the talent development of a professional soccer club. *PLoS One*. no. 16(2). P. 269–283. doi: 10.1371/journal.pone.0246823 [in English].
18. Gonaus, C., Müller, E., Stöggel, T., & Birklbauer J. (2023). Determining the effect of one decade on fitness of elite Austrian youth soccer players using propensity score matching. *Front Sports Act Living*. no. 5, P. 118–131. doi: 10.3389/fspor.2023.1186199 [in English].
19. Gonzalez-Artetxe, A., Folgado, H., & Pino-Ortega, J. et al. (2023). Effects of free play or artificial rules on young soccer players' individual tactical behaviour: a one-by-one analysis. *Biol Sport*. no. 40(4), P. 1069–1078. doi: 10.5114/biolspor.2023.124845 [in English].
20. Huijgen, B.C., Leemhuis, S., & Kok, N.M. et al. (2015). Cognitive Functions in Elite and Sub-Elite Youth Soccer Players Aged 13 to 17 Years. *PLoS One*. no. 10(12) P. 131–142. doi: 10.1371/journal.pone.0144580 [in English].

21. Kabdwal, M.C., Pal, S., & Poonia, R. (2023). Effect of Periodized Interval Training in Combination with Explosive Strength and Speed in Game-Like Situation on Agility and High Intensity Aerobic Capacity of Youth Soccer Players. *Physical Education Theory and Methodology*. Vol. 23, no. 5, P. 716–721. DOI: 10.17309/tmfv.2023.5.09 [in English]
22. Kanaras, V., Michailidis, Y., & Mandroukas, A. et al. (2024). Weekly External Load Correlation in Season Microcycles with Game Running Performance and Training Quantification in Elite Young Soccer Players. *Sensors (Basel)*. no. 24(14), P. 45–53. doi: 10.3390/s24144523 [in English].
23. Karahan, M. (2020). Effect of skill-based training vs. small-sided games on physical performance improvement in young soccer players. *Biol Sport*. no. 37(3), P. 305–312. doi: 10.5114/biolSport.2020.96319 [in English].
24. Khomitsevich, D. (2021). Physical preparation of football players at the stage of preliminary basic training. *Slobozhan scientific and sports bulletin*. no. 6(86), P. 71–74, doi: 10.15391/snsv.2021-6.0 [in English]
25. Makhlof, I., Tayech, A., & Mejri, M.A. et al. (2022). Reliability and validity of a modified Illinois change-of-direction test with ball dribbling speed in young soccer players. *Biol Sport*. no. 39(2), P. 295–306. doi: 10.5114/biolSport.2022.104917 [in English].
26. Nughes, E., Rago, V., & Aquino, R. et al. (2020). Anthropometric and Functional Profile of Selected vs. Non-Selected 13-to-17-Year-Old Soccer Players. *Sports (Basel)*. no. 8(8), P. 111. doi: 10.3390/sports8080111 [in English].
27. Ouertatani, Z., Selmi, O., & Marsigliante, S. et al. (2022). Comparison of the Physical, Physiological, and Psychological Responses of the High-Intensity Interval (HIIT) and Small-Sided Games (SSG) Training Programs in Young Elite Soccer Players. *Int J Environ Res Public Health*. no. 19(21), P. 38–47. doi: 10.3390/ijerph192113807 [in English].
28. Peña-González, I., Javaloyes, A., Cervelló, E., & Moya-Ramón, M. (2022). The maturity status but not the relative age influences elite young football players' physical performance. *Sci Med Footb*. no. 6(3), P. 309–316. doi: 10.1080/24733938.2022.2053338 [in English].
29. Perroni, F., Amatori, S., & Corsi, L. et al. (2024). Assessment of Performance in Youth Soccer Players: Should We Consider the Maturation Status? *J Hum Kinet*. no. 93. P. 119–131. doi: 10.5114/jhk/184276 [in English].
30. Silva, B., Garganta, J., Santos, R., & Teoldo, I. (2014). Comparing Tactical Behaviour of Soccer Players in 3 vs. 3 and 6 vs. 6 Small-Sided Games. *J Hum Kinet*. no. 8(41), p. 191–202. doi: 10.2478/hukin-2014-0047 [in English].
31. Soós, I., Boryśławski, K., Boraczyński, M., Ihasz, F. & Podstawski, R. (2022). Anthropometric and Physiological Profiles of Hungarian Youth Male Soccer Players of Varying Ages and Playing Positions: A Multidimensional Assessment with a Critical Approach. *Int J Environ Res Public Health*. no. 19(17), P. 110–141. doi: 10.3390/ijerph191711041 [in English].
32. Trecroci, A., Duca, M., Formenti, D., Alberti, G., Iaia, F.M., & Longo, S. (2020). Short-Term Compound Training on Physical Performance in Young Soccer Players. *Sports (Basel)*. no. 8(8), P. 108–120. doi: 10.3390/sports8080108 [in English].
33. Uysal, Ö., Güzel, N.A., Tunay, V.B., & Firat, T. A (2024). Novel Method to Measure Dual Task Capacity in Young Football Players: A Preliminary Study. *J Athl Train*. doi: 10.4085/1062-6050-0210.24 [in English].

Okliievych Nazar, Yatsiv Yaroslav, Pityn Maryan, Dedyshyn Ihor

SCIENTIFIC SUBSTANTIATION OF THE PREPARATION SYSTEM COMPONENTS OF QUALIFIED FOOTBALL PLAYERS OF DIFFERENT AGE GROUPS: THEORETICAL ANALYSIS

The growing popularity of football is evidenced by data on the constant increase in the number of athletes during the years 2003–2023. However, about 70% stop playing football under the influence of various factors. In addition, graduates of football children's and youth sports schools need from three to five years to develop sports skills. The purpose: to conduct a generalization of the scientific substantiation of the preparation system components of qualified football players different age groups. Research methods: theoretical analysis and generalization of data from scientific and methodical

literature, abstraction, historical method, comparison. Relevant scientific and methodological information on the issue of the content of the preparation system of qualified young football players during their stay in children's and youth sports schools was taken for the study. The results. Traditionally, football is considered one of the most popular sports among boys. Over the years, this thesis is only confirmed by the appearance of more and more competitions and sport clubs. With the decrease in the age of athletes, we observe a decrease in the number of scientific studies and the interest of specialists in the issues of the young football players' preparation system. Therefore, we separated the content component of scientific and methodological research related to the preparation of young football players at the stage of initial preparation into a separate block of information. Scientific substantiation of the preparation components of qualified football players different age groups is currently carried out in several directions. Systemic bases of sport selection, theoretical and methodical principles of improving the management of football players' preparation, conceptual bases of technical and tactical preparation of young football players dominate among them. At the same time, the largest layer is presented in the direction of theoretical and methodical substantiation of physical and functional preparation of athletes. Conclusions. In order to achieve the long-term goal of the preparation system and fully reveal the individual capabilities of football players, it is necessary to conduct thorough research already at the first stages of long-term preparation.

Key words: *preparation system, young football players, scientific and methodological substantiation, research, analysis of experience.*